

Religie și natalitate

Florica Ștefănescu, Universitatea din Oradea
Delia Bekesi, Universitatea din Oradea
Sorana Săveanu, Universitatea din Oradea

România în ultimii ani s-a caracterizat printr-o scădere demografică, situație ce poate fi asociată, alături de alți factori sociali, cu practicile și comportamentele religioase. Lucrarea își propune evaluarea atitudinii și vieții religioase a tinerilor din județul Bihor, urmărind impactul religiei asupra proiecției familiei proprii. Datele prezentate sunt obținute în cadrul unui eșantion reprezentativ la nivelul elevilor de clasa a XII-a.

In the last decades Romania was characterized by a demographic decrease, situation that can be associated, among other social factors, with religious practices and behaviors. The present paper focuses on the evaluation of attitudes and religious life of adolescents from Bihor County, analyzing the impact of religion on the projection of future own family. The data was obtained in a research on a representative sample at the 12 grade students.

Contextul general

În prezent Europa Occidentală se confruntă cu o scădere demografică îngrijorătoare pe care nu putem să n-o asociem cu sentimentul și mai ales cu comportamentul religios al populației, influențate de procesul de secularizare înțeles ca „proces prin care gândirea religioasă, practica religioasă și instituțiile religioase își pierd semnificația socială” (Wilson, apud Voicu, 2001, p. 71). Astfel, în Europa catolică (vestică) și în cea protestantă (nordică) studiile evidențiază că în ciuda existenței sentimentului de apartenență la o religie, participarea religioasă este foarte slabă. Astfel, dacă 85% din francezi sunt botezați, doar 8% sunt practicanți, o situație asemănătoare cu cea întâlnită în Belgia și Luxemburg. În Suedia, 95% din locuitori aparțin bisericii naționale, dar numai 3% participă la slujbele religioase. Doar în Spania, Portugalia, Polonia, Italia și Irlanda numărul practicanților este mai mare, până la 33%, la fel ca în Europa ortodoxă.

Niklas Luhmann încerca o explicație a slabei participări religioase: „Religia nu asigură astăzi nici contra inflației și nici contra unei schimbări nedorite de guvern, nici împotriva destrămării unei iubiri...Ea nu poate intra în locul altor sisteme funcționale. Ea este un sistem funcțional pentru sine și numai participarea la acest sistem funcțional conferă siguranțele specific religioase...Individul nu poate renunța la economie, educație, drept, dar a început să renunțe la religie” (Marga, 2006, p76-77).

Un studiu longitudinal realizat în Uniunea Europeană, în 1981, 1990 și 1999, privind valorile împărtășite de europeni, arăta că, cea mai mare încredere este manifestată de cetățeni în sistemul de educație, urmat de sistemul de sănătate, armată, biserică, poliție, organizații economice și sindicale.

Studiul asuma, printre altele, ca premisă a cercetării, faptul că „religia reprezintă principala instituție dătătoare de sens, cu raportare la transcendent, a societății” și scotea în evidență următorii indicatori ai religiozității: 48% dintre cei chestionați s-au declarat „foarte religioși”, 17% „religioși”, 12% „mai curând nereligioși” și 23% „nereligioși” (aceștia din urmă distribuiți relativ egal în Europa Occidentală – 22%, iar în Europa Răsăriteană – 25%); în Europa Occidentală se declarau membri ai comunităților religioase 80% dintre cetățeni, iar în Europa Răsăriteană 65%; cea mai mare pondere privind participarea la slujbele duminicale o aveau catolicii (37%), urmați de ortodocși (14%) și protestanți (10%); oarecum surprinzător este faptul că în marile orașe europene se observă o tendință de revenire la valorile spiritual creștine (Hermann Denz, *Die europäische Seele. Leben und Glauben in Europa*, Czernin Verlag, Wien, 2002, apud Marga, 2006, p.67-70)

În România, un sondaj al Biroului de Cercetări Sociale din 2000 evidențiază că 62% din cei chestionați se rugau zilnic și doar 4% nu se roagă niciodată. În același timp însă, deși biserica îndeamnă familiile să aibă atâția copii câți le dă Dumnezeu, același sondaj arăta că 78% din populația României se declara pentru libertatea avorturilor și doar 19% împotriva lor (lucru oarecum de înțeles ca reacție împotriva interzicerii avortului înainte de 1989 și a necunoașterii unor mijloace contraceptive mai puțin agresive). Se impune în acest sens redefinirea raporturilor religiei cu societatea. Indivizii nu-și mai adaptează stilul de viață dogmelor religioase, ci își însușesc de pe piața bunurilor religioase doar ceea ce se potrivește sistemului lor de valori.

Un studiu recent al Institutului de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române (ICCV) despre "Valorile românilor" (ianuarie 2009) arată că familia rămâne în continuare prioritatea indivizilor. Munca ocupă locul secund, urmată de religie, în timp ce politica este Cenușăreasa valorilor românilor.

Studiul ICCV urmărește importanța acordată de români valorilor socio-culturale clasice: familie, muncă, religie, timp liber, prieteni și politică. 86% dintre români consideră familia a fi "foarte importantă". "Munca și religia înregistrează scoruri care nu diferă semnificativ (56%, respectiv 51%), timpul liber și prietenii sunt aproape la egalitate (35% și 29%), în timp ce politica este considerată a fi foarte importantă de doar 6% dintre respondenții români din cadrul valului 2008 al European Values Survey", arată studiul. Scorurile apropiate obținute de familie și religie ne îndreptățesc, odată în plus să presupunem o relație puternică între religie și comportamentul demografic.

Relația tinerilor cu religia

Chiar dacă situația demografică a României după 1989 este mai specială în sensul că scăderea demografică de aproape 2 milioane de locuitori se datorează unui complex de factori care au acționat diferențiat pe anumite segmente de timp ale perioadei 1989-2007, am încercat să surprindem doar impactul religiei asupra evoluției natalității în județul Bihor, conștienți de faptul că religiozitatea, ca realitate meta-empirică se supune mai greu analizei cu instrumentele (îndeosebi cantitative) ale sociologiei. În acest sens am realizat o cercetare prin care să obținem câțiva indicatori ai religiozității în rândul elevilor din clasa a XII-a din liceele bihorene pe care i-am asociat cu opinia lor despre familia ideală și îndeosebi cu aspecte ale

natalității din prisma funcției de proceere a familiei, considerând că datele obținute ne vor permite să formulăm câteva concluzii privind impactul religiei asupra unor comportamente demografice viitoare.

Înainte de 1989, și în județul Bihor a coexistat alături de nivelul oficial al religiei, un nivel ascuns, ilegal al religiei, mai ales în cazul cultelor neoprotestante, dar și al cultelor recunoscute, caracterizat printr-o participare religioasă mai scăzută. Totodată s-a conturat și o perpetuare în forță a valorilor religioase, fapt ce a permis regăsirea, cu ușurință a normalității în activitatea religioasă după 1989, chiar manifestări ostentative, prozelitism religios, tensiuni între cultele religioase cu privire la chestiuni de patrimoniu, dar și de dogmă. Rezistența valorilor religioase la acest nivel este fără îndoială un element de sincronism cultural cu valorile occidentale, constând într-un interes crescut pentru probleme spirituale al unor populații din spații intens industrializate, acesta fiind și cazul României comuniste. Am presupus că după aproape 20 de ani de la abolirea comunismului indivizii, mai ales tineri, cu un nivel de instrucție superior sunt mai puțin interesați de religie și mai aplecați către raționalitate, către probleme economice, profesionale, sociale. De asemenea, am presupus că elevii din liceele confesionale ca și cei din mediul rural manifestă o religiozitate mai pronunțată și deci vor prefigura o natalitate mai ridicată.

Subiecții cercetării au fost 851 de elevi din clasa a XII-a din liceele județului Bihor pentru că aceștia se află în fața unei opțiuni: de a-și continua studiile sau de a intra pe piața muncii, ceea ce, credem noi îi face să-și analizeze posibilitățile și să încerce să le armonizeze cu dorințele și speranțele pe care le nutresc, dar și să-și prefigureze viitorul, nu doar profesional, ci și personal. Am ales să studiem acest segment populațional și pentru că, de la începutul școlarității aceștia au beneficiat de educație religioasă în școală, disciplina religie având statut obligatoriu până în clasa a VIII-a și opțional în ciclul liceal. Pentru o evaluare comparativă a fenomenelor studiate, unele din răspunsurile obținute în urma aplicării chestionarelor au fost raportate și la datele statistice cuprinse în Anuarul statistic al județului Bihor pe anul 2007 și la datele altor studii la nivel național.

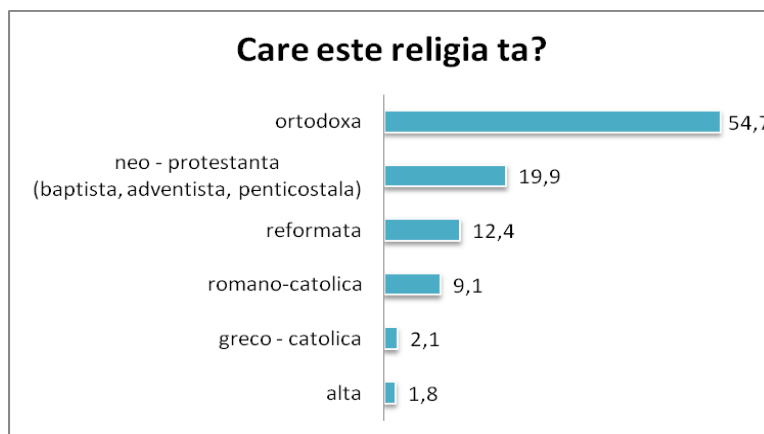
Dintre cei chestionați, 225 (26,4%) sunt elevi ai liceelor confesionale din județul Bihor, toate în mediul urban (precizăm că au fost aplicate chestionare tuturor elevilor din clasa a XII-a din aceste licee, pentru a putea realiza mai bună analiză a relației între religie și viitoarele comportamentele demografice ale tinerilor), iar 139 (16,33%) provin din licee din mediul rural. Desigur ținem cont că elevii celorlalte licee aparțin și ei diferitelor confesiuni, iar unii dintre ei provin din mediul rural. Itemii chestionarului și implicit analiza rezultatelor cercetării au fost grupate în două compartimente: religiozitatea tinerilor și previzionarea comportamentului demografic, îndeosebi cel privind natalitatea.

Precizăm, pentru început, că situația privind apartenența religioasă în județul Bihor (deci inclusiv în ceea ce-i privește pe respondenți) este diferită de cea existentă la nivel național, în sensul că ponderea ortodocșilor este considerabil mai mică, cea a reformaților este mai mare, la fel ca și cea a neoprotestanților.

Tabel 1. Date comparative a distribuției indivizilor în funcție de religie

Religia	Pondere la nivel național	Pondere la nivelul jud.Bihor
Ortodoxă	86,7%	60%
Romano-catolică	4,7%	9,24%
Greco-catolică	0,9%	2,26%
Reformată	3,2%	18%
Penticostală	1,5%	5,71%
Baptistă	0,6%	3,7%
alta	2,4%	1,09%

În cazul subiecților cercetării noastre diferența apare în privința numărului mai mare de respondenți din rândul cultelor neoprotestante, explicabil prin faptul că am aplicat chestionare tuturor elevilor din clasele a XII-a din școlile confesionale (și nu doar claselor rezultate în urma eşantionării), iar prezența la școală în momentul aplicării chestionarelor a fost mai mare).

Figura 1. Distribuția respondenților în funcție de religie

Principala concluzie, oarecum surprinzătoare, care se degajă din această cercetare se referă la comportamentul intens religios al respondenților. În primul rând, aceștia au încredere în biserică în proporție de 82,9%, biserica fiind pe locul trei în ierarhia încrederii, după familie și propria persoană (fig. 2). Situație este similară cu cele întâlnite în alte cercetări pe aceeași temă la nivel național sau european (cf. EUROSTAT, în 2005, românii aveau cea mai mare încredere în instituțiile religioase, 83%, dublu față de scorul mediu al UE15, de 46%).

Datele nu confirmă impoziția conform căreia nu există o asocieră a tinerilor cu valorile tradiționale și religioase, considerându-i mai degrabă înclinați spre ateism sau spre o religiozitate de fațadă. După cum vom vedea și în cele ce urmează, afirmația este susținută și de datele înregistrate în cazul altor itemi, fapt ce ne îndreptățește să admitem aprecierea lui Peter Berger cu privire la „o lume disperat de religioasă” (Gheorghiu, 2003, p.104).

Unii autori (Introvigne, 1994) explică nivelul înalt de religiozitate prin lipsa de încredere în valorile modernității, prin dificultățile de adaptare la modernitate sau prin aceea că religia oferă și în prezent răspunsuri la problemele existențiale ale indivizilor. Prin urmare, secularizarea, „înțeleasă ca raționalizare progresivă, nu mai este un fenomen inerent evoluției societale” (Gheorghiu, 2003, p. 104)

De asemenea, interesante sunt și procentele înregistrate pentru încrederea în Biserică, respectiv în propria persoană, știut fiind că, studiile asociază încrederea în biserică mai degrabă cu lipsa încrederii în sine.

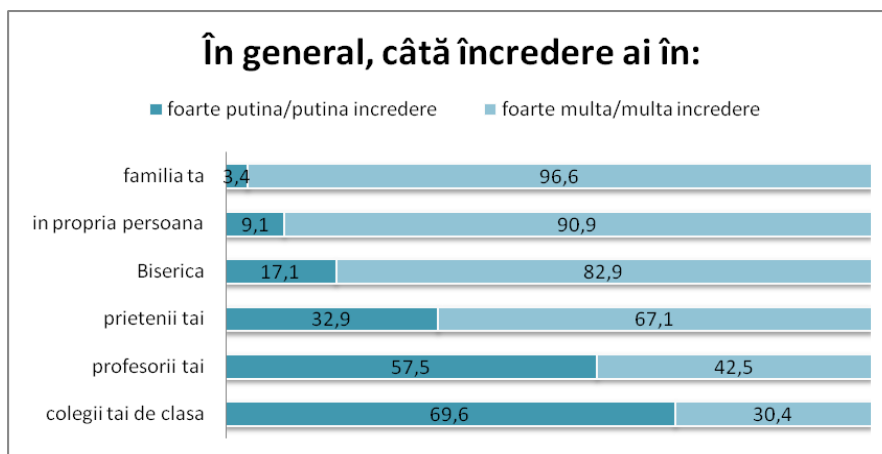

Figura 2. Nivel de încredere în diferite persoane și instituții

Tinerii chestionați apreciază rolul educației religioase de la o vârstă destul de fragedă (în medie, 5,97 ani) considerând că aceasta trebuie făcută în biserică (93,8%), în familie (84,6%), dar și în școală (81,3%), prin urmare cele trei instituții sunt responsabile, în opinia tinerilor, de educația religioasă, rolul mai mare revenind bisericii. Credem că acesta este un reflex al faptului că ei înșiși au beneficiat de educație religioasă pe care o apreciază pentru aportul ei la formarea propriei personalități. Acest aspect este confirmat și de prezența tinerilor la orele de religie în proporție de 95,5% (chiar dacă acest lucru ar putea fi ocolit, religia fiind, cum am mai spus, o disciplină opțională în liceu), la slujbele duminicale, la sărbătorile religioase (47,8% declară că au participat de fiecare dată), ritmicitatea rugăciunilor (62,6 % spun zilnic rugăciuni), dar mai ales influența religiei în viața lor.

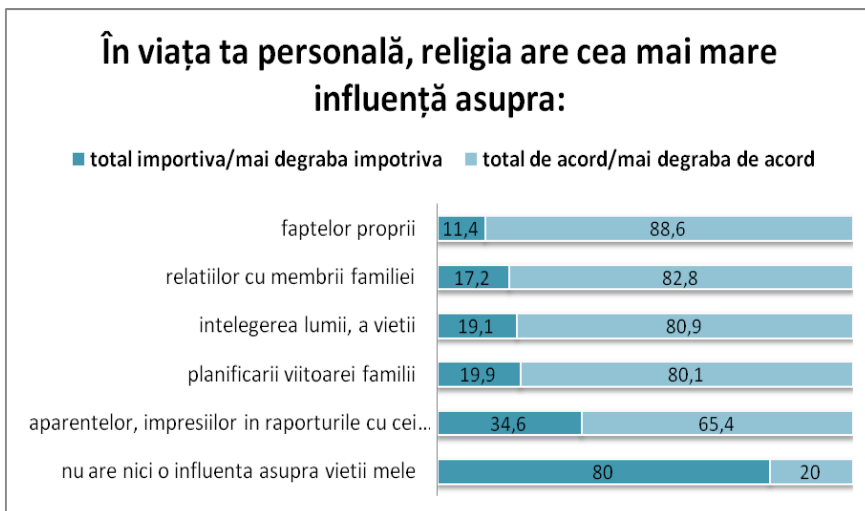

Figura 3. Aspecte ale vieții influențate de religie

Așa cum se poate observa, religia este cvasi-prezentă în viața tinerilor liceeni, în mare măsură în aspectele esențiale ale vieții (fapte, relații, concepția despre lume, familie). Doar 20% consideră că religia nu are nici o influență. Putem astfel afirma că există o creștere a „calității identității religioase”. Influența religiei la nivelul aparentelor este mai importantă în rândul celor din mediul rural (70,3%). Acest lucru este explicabil prin faptul că aici încă funcționează anumite norme comportamentale impuse de biserică a căror nerespectare atrage blamul, fie și numai formal al celorlalți, lucru destul de neplăcut în contextul specificului relațiilor interumane din mediul rural. De asemenea este cunoscută diferența dintre mediul rural și cel urban în ceea ce privește păstrarea unei viziuni tradiționale asupra vieții. De altfel, procentul celor care declară că religia nu are nici o influență asupra lor este mai scăzut decât în cazul celor din mediul urban (doar 16,7% în rural, față de 22,5% în urban).

Din nou, oarecum surprinzător este procentul mare al celor care spun zilnic rugăciuni (62,6%) și mai ales procentul de 57,5% dintre băieți care se roagă zilnic și doar 3,7% nu se roagă niciodată (situație aproape identică cu cea constatată prin sondajul Biroului de Cercetări Sociale din 2000, pentru întreaga populație). Ne putem întreba cărui fapt se datorează această situație având în vedere că subiecții cercetării sunt tineri, iar în acest sens este diminuată funcția rugăciunii de a da speranță. Poate că rugăciunile lor zilnice sunt efectul unor aspecte învățate la orele de religie, poate că perpetuează obiceiurile din familie, dar mult mai probabil ni se pare faptul că religia compensează lipsa de sens din viața lor. Afirm acest lucru și având în vedere dezinteresul manifestat de liceeni față de disciplinele (îndeosebi filosofia) care i-ar putea călăuzi în încercarea de construire a unei viziuni, concepții despre viață, despre lume în general. Spre deosebire de filosofie a cărei înțelegere presupune un efort intelectual considerabil, religia propune soluții mai simple, mai accesibile, una dintre ele fiind rugăciunea, considerată adesea ca metodă sigură (și de ce nu, confortabilă) de obținere a unor rezultate școlare și profesionale.

Pe de altă parte, frecvența rugăciunilor exprimă o retragere treptată, și la noi, a religiei în sfera privată. Chiar dacă pentru ortodoxie mai importantă decât frecventarea bisericii este rugăciunea, totuși oficierea de slujbe religioase la domiciliu (nunți, botezuri, împărtășiri, etc.), preotul de familie, ca și amenajarea de locuri speciale pentru rugăciune la domiciliu susțin afirmația anterioară.

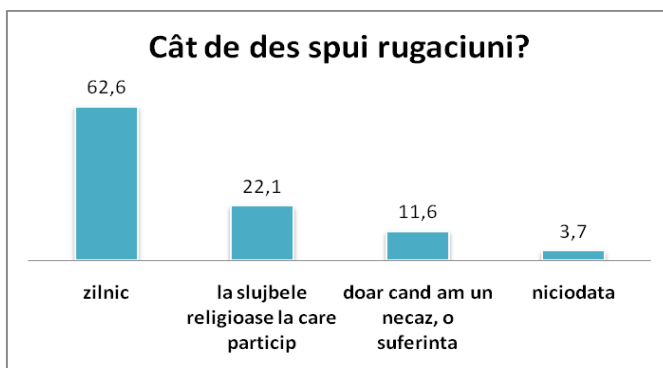

Figura 4. Frecvența rugăciunilor

Încrederea în biserică se corelează și cu statutul ocupațional al părinților, cea mai mare încredere manifestând tinerii ai căror părinți sunt șomeri, pensionari, casnice, muncitori sau agricultori, adică familiile cu venituri mici sau modeste. Ceea ce înseamnă că această încredere este și reflexul atitudinii religioase a familiei de proveniență, statisticile arătând că religiozitatea este mai pronunțată în cazul celor care nu înregistrează succese economice, politice sau profesionale.

Impactul religiei asupra natalității, a comportamentului demografic în general

În privința planificării viitoarei familii, un segment important (80,1%) declară că sunt influențați de religie. Răspunsurile la această întrebare se corelează foarte bine cu cele referitoare la opinia despre familie și, credem noi, în acest context, cu modul în care se prefigurează propriul lor comportament demografic: căsătorie și număr de copii, atitudinea față de avort și față de folosirea mijloacelor contraceptive.

Tabel 2. Vârsta medie la prima căsătorie

	bărbați	femei
Tineri liceeni cls.aXII-a Bihor	25,8	23,2
Media județului Bihor	27,8	24,5
Media națională	28,6	25,3

Încrederea foarte mare în familie și în biserică precum și influența acesteia din urmă asupra familiei prezente și viitoare îi face pe tinerii bihoreni să aprecieze întemeierea unei familii la o vârstă mai mică, comparabilă cu cea din anii 80-90 la bărbați și din 2000 la femei, mai mică decât media județeană, aceasta din urmă fiind și ea mai scăzută decât la nivel național (tabel 2). Respondenții din mediul rural

(42,3%) apreciază că vârsta potrivită pentru căsătorie este de 25,4 ani pentru bărbați și de 22,6 ani pentru femei, ceea ce înseamnă că în mediul rural încă mai funcționează vechile cutume privind căsătoria și vârsta optimă pentru căsătorie.

Familia românească și-a redus continuu mărimea: conform recensămintelor, dacă în 1966 mărimea medie era 3,2 persoane, în 1977 - 3,16, iar în 1992 - 3,07 (valori mult mai mici decât cele interbelice), în schimb tinerii chestionați proiectează și o familie mai numeroasă, cu o medie de 2,43 de copii, iar în mediul rural chiar 2,7. Aceeași diferență se înregistrează și în cazul neoprotestanților, cu o valoare mult mai mare decât numărul mediu (1,9) de copii doriți de cuplu la nivel național („Tineret 94”, Ghebrea, 2003). În condițiile în care majoritatea sunt interesați și de planificarea familială, 75,6% dintre ei sunt de acord cu folosirea mijloacelor contraceptive, între ei aflându-se și elevii ai școlilor confesionale (60,2%). O atare situație considerăm că este influențată și de educația religioasă de care acești tineri beneficiază din primul an de școală.

Situația privind numărul dezirabil de copii, respectiv numărul de frați în funcție de religie, se prezintă astfel:

Tabel 3. Numărul mediu de copii

Religia	ortodoxă	greco-catolică	romano-catolică	reformată	neo-protestantă
Media	2,31	2,24	2,25	2,45	2,91
Maxim	10	4	5	10	8

Tabel 4. Numărul mediu de frați

religia	ortodoxă	greco-catolică	romano-catolică	reformată	neo-protestantă
Media	1,52	1,67	1,29	1,18	2,68

La nivel național, potrivit datelor de la ultimul recensământ există diferențe notabile între fertilitatea femeilor de 15 ani și peste aparținând diverselor grupuri etnice și/sau confesionale. Astfel de exemplu, numărul mediu de copii la 1000 de femei, având vârsta de 15 ani și peste, este 1647.5. Utilizând însă criteriul confesional, pe primele locuri se situează Penticostalii (2706 copii la 1000 femei), Creștinii după Evanghelie (2536 copii la 1000 femei) și Evanghelicii cu (2082 copii la 1000 femei). În ceea ce privește etnia pe primele locuri se situează țiganii (2454 copii la 1000 femei), ceangăii (2392 copii la 1000 femei) și ucrainenii (2267 copii la 1000 femei).

Studiul nostru impune atenției două observații: 1. numărul de copii din familia de proveniență a respondenților este mai mare decât cel considerat dezirabil de către respondenți (valoare apropiată a mediei este înregistrată la ortodocși și la romano-catolici iar o diferență foarte mare la neoprotestanți); 2. numărul de copii considerați dezirabili se corelează cu numărul de frați din familie, pe tipuri de religie. De aici, concluzia că religia continuă să-și spună cuvântul în planificarea familiei, dar și că tinerii sunt la curent cu posibilitățile de planificare a familiei. Coeficientul de corelație obținut între numărul de copii într-o familie ideală și numărul de frați (=,228, semnificativ pentru $p < 0.01$) subliniază faptul că modelul

familial joacă un rol important în prefigurarea comportamentului reproductiv al tinerilor, copii copiind modelul familiei de proveniență pentru proiectarea familiei proprii.

La nivelul liceelor confesionale valoarea obținută este mai mare în cazul proiecției numărului de copii într-o familie ideală (2,66, comparativ cu 2,43 pentru întreg eșantionul), iar în ceea ce privește numărul de frați, valoarea medie în liceele confesionale este de 1,65, comparativ cu 1,71.

Religia neoprotestantă continuă să aibă fără îndoială un discurs mult mai pertinent decât celelalte religii creștine, cel puțin în modelarea comportamentului reproductiv. Cu toate acestea, dacă media numărului de copii în familia neoprotestantă actuală este de 3,68, în cea considerată optimă de tineri este de doar 2,91. Cu certitudine elevii sunt mai interesați de planingul familial și mai informați în legătură diferite aspecte legate de întemeierea unei familii, iar religia, ea însăși este probabil mai deschisă la dialog pe această temă, fără a abdica însă de la anumite precepte fundamentale. Cu atât mai evidentă este influența religiei în cazul elevilor din liceele confesionale, observându-se scoruri mai mari decât media pe fiecare religie în parte.

Realizând o corelație între părerea referitoare la numărul de copii pe care ar trebui să-i aibă o familie și situația economică a familiei de proveniență a respondenților observăm că cele două variabile evoluează invers proporțional, la fel ca și în cazul încrederii în religie.

La fel stau lucrurile și în cazul relației dintre numărul fraților și starea materială a familiei. Prin urmare, familiile mai sărace au o mai mare încredere în religie și au, respectiv își doresc, mai mulți copii. La această concluzie ajunge și A.Hatos care numește această situație „economie inversă a fertilității, în care starea materială precară face ca un număr mare de copii să nu fie lipsit de rațiune” (A.Hatos, 2004, p.112). Dacă în cazul familiilor de romi această concluzie poate fi acceptată, în cazul celor studiate de noi este posibil mai degrabă ca influența religiei să determine o rată mai înaltă a natalității.

Pe de altă parte, în cazul elevilor cu un status socio-economic ridicat, dacă în trecut optau pentru un număr mic de copii (beneficiind și de mijloacele materiale și informative prin care să realizeze acest lucru) pentru a nu interveni ceea ce numim „diluția resurselor”, astăzi e posibil ca aceștia să considere copiii ca un impediment în bunul mers al afacerilor.

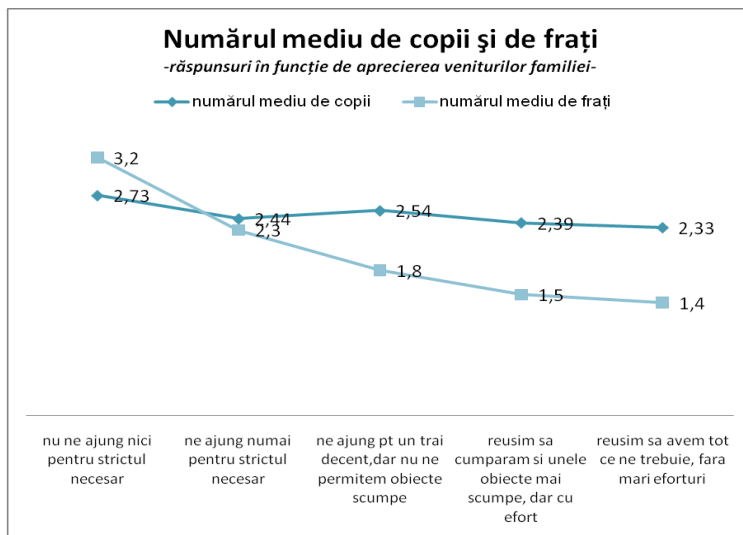

Figura 5. Valori medii ale numărului de copii/frați în funcție de aprecierea resurselor familiei

Interesant este faptul că un număr mai mare și de copii și de frați întâlnim în familiile în care, din varii motive, nu sunt prezenți ambii părinți. În astfel de situații ar fi de așteptat ca, dacă numărul de frați este mai mare, măcar numărul de copii considerat optim pentru o familie să fie mai mic. O singură explicație se poate formula: aceea că în astfel de familii copiii se ajută între ei, suplinind astfel părintele care lipsește, ceea ce-i leagă puternic afectiv pe membrii familiei unii de alții, caz în care numărul mai mare de copii (mai ales de vârste diferite) poate fi apreciat ca binevenit.

Tabel 5. Locuiești cu ambii părinți?

	Numărul mediu de frați	Numărul mediu de copii
da	1,6	2,4
nu	1,9	2,5

Analizând în acest context și răspunsurile date întrebării referitoare la „beneficiul” adus de copii într-o familie observăm că aproape unanim tinerii chestionați văd în copii o bucurie și o împlinire pentru familie, idee promovată de altfel și de biserică. În concepția Bisericii, departe de a fi o povară, copiii sunt o binecuvântare: o reflecție a iubirii lui Dumnezeu, o reflecție a iubirii dintre soți, dând sentimentul de a fi "co-creatori" cu Dumnezeu. Totuși, aproximativ jumătate dintre ei sunt conștienți și de aspectele mai puțin plăcute ale familiei cu copii: muncă mai multă, cheltuieli suplimentare, diminuarea timpului alocat distracțiilor, creșterea grijilor, a responsabilității, chiar nemulțumire și enervare. În acest sens trebuie menționată modificările survenite în distribuirea rolurilor în familie în societatea modernă făcând referire la acei părinți care consideră că afacerile necesită

întreaga lor atenție și grijă, copiii fiind o sursă suplimentară de griji, probleme, stress.

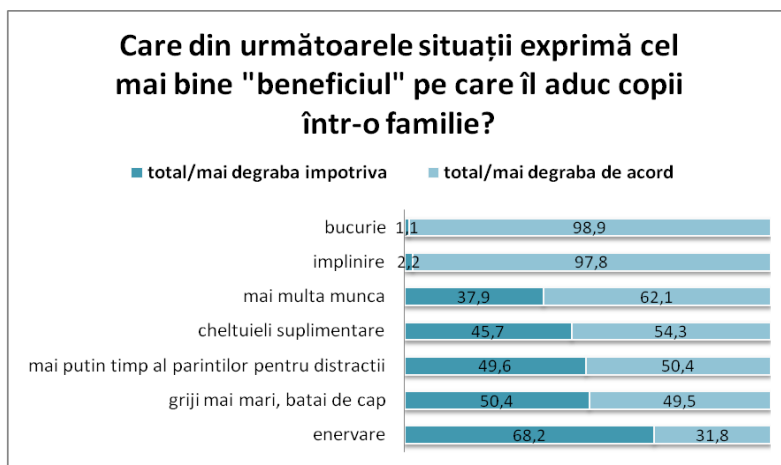

Figura 6. Aprecierea rolului copiilor în familie

Așa cum era de așteptat majoritatea elevilor se pronunță împotriva avortului (78,3%) și admit utilizarea mijloacelor contraceptive (74,8%), situație radical diferită de cea înregistrată la nivelul întregii populații în 2000 când 78% din populația României se declara pentru libertatea avorturilor și doar 19% împotriva lor (Barometrul de opinie publică din noiembrie 2000 al Fundatiei pentru o Societate Deschisă). Aceasta înseamnă că, mai ales în ceea ce-i privește pe tineri, campaniile de educație sexuală și planing familial și-au atins în mare măsură scopul.

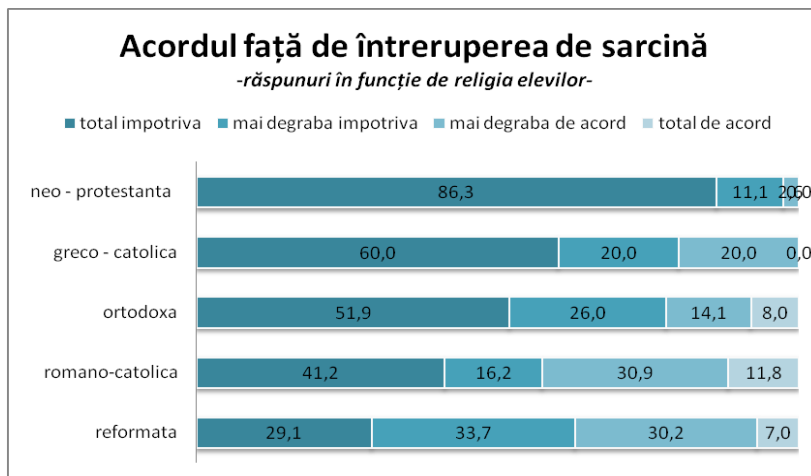

Figura 7. Opinia față de avort

Cu toate acestea, un aspect interesant este cel referitor la procentul de 22% care sunt de acord cu avortul (între ei și 15% din elevii școlilor confesionale) și cei 25% (40% dintre ei proveniți din liceele confesionale) care sunt împotriva

mijloacelor contraceptive. Tindem să afirmăm că această situație se datorează educației deficitare în privința vieții sexuale, scorul foarte apropiat al celor două categorii făcându-ne să credem că, cel puțin în parte, tinerii nu deosebesc între avort și mijloace contraceptive (tot atât de adevărat este că religia le condamnă în egală măsură). Desigur, există și posibilitatea ca cei care se declară de acord cu avortul să aibă în vedere situații speciale în care acesta se impune, iar cei care condamnă utilizarea mijloacelor contraceptive sunt în marea lor majoritate elevi ai școlilor confesionale. În aceste condiții ne-am aștepta ca aceștia din urmă să proiecteze un număr mai mare de copii în cazul viitoarelor familii, ori studiul arată că nu există un ecart important în raport cu media generală (2,66 față de 2,43).

În ceea ce privește atitudinea față de divorț, tinerii ortodocși, cei greco-catolici și cei reformați sunt cei mai deschiși față de această modalitate de a încheia o căsnicie, doar 13,8% (pentru elevii ortodocși) respectiv 14,3% (greco-catolici) și 12,3% (reformați) considerând că acesta nu este acceptabil în nici o situație. Un scor mai mare se înregistrează în rândul celor de religie romano-catolică (26,9%) și unul foarte mare în cazul neoprotestanților (50%). Această valoare este semnificativă în comparație cu celelalte categorii, ținând cont de faptul că dacă jumătate din cei de religie neoprotestantă chestionați acceptă divorțul în anumite situații, înseamnă că și în rândul acestei categorii de credincioși învățăturile bisericii sunt acceptate selectiv, tinerii fiind atrași de alternativa luării unor decizii proprii în probleme personale.

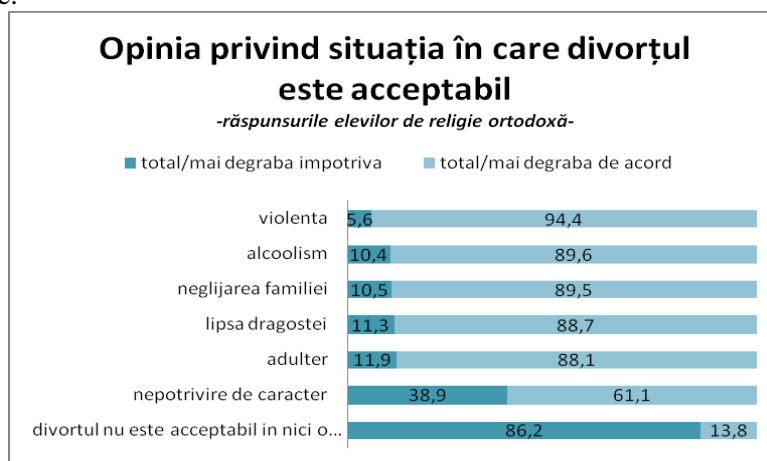

Figura 8. Acceptarea divorțului

Între cauzele acceptate ca motiv de divorț pe primul loc se situează violența în cazul tinerilor de religie ortodoxă, romano-catolică, reformată și greco-catolică, respectiv adulterul pentru cei neoprotestanți. Scoruri mari se înregistrează și în cazul alcoolismului și neglijării familiei, respectiv mai mici în cazul nepotrivirii de caracter. Considerăm că aceste răspunsuri reflectă eficiența educației în cazul elevilor de liceu, implicit a celei religioase, știut fiind că o serie de studii menționează prezența violenței domestice în familiile românești și un nivel ridicat al toleranței în raport cu această realitate. Faptul că tinerii nu agreează ideea divorțului pe considerentul nepotrivirii de caracter (o sintagmă care, de altfel, ascunde adesea

neajunsuri minore ale vieții de cuplu), așa cum ne-am fi așteptat având în vedere și „teribilismul” caracteristic vârstei respondenților, ne demonstrează că cei mai mulți au fost interesați de problematica abordată în cadrul acestei cercetări și de concluziile care vor rezulta din prelucrarea datelor. Implicite conchidem că tinerii chestionați manifestă un interes considerabil față de viitor, probleme ale vieții de familie, relații sociale.

Interesant este faptul că ei nu consideră ca fiind la fel de importantă cauză a divorțului lipsa dragostei între parteneri, așa cum, de asemenea, ne-am fi așteptat. O posibilă explicație constă, în opinia noastră, în faptul că ei au observat în familiile lor că dragostea i-au luat locul respectul, încrederea, buna înțelegere, solidaritatea, preocuparea pentru viața de zi cu zi, pentru creșterea și educarea copiilor, care însă nu exclud prezența dragostei. Facem în acest sens referire la cei 18,2% dintre respondenți care nu locuiesc cu ambii părinți, unii desigur ca urmare a divorțului care probabil s-a produs, cel puțin aparent, din alte motive, mai plauzibile, decât lipsa dragostei.

Atitudinea față de divorț în funcție de sex evidențiază o mai mare acceptare a divorțului în cazul fetelor (doar 18,6% afirmă că divorțul nu este acceptabil în nici o situație, față de 23,17% în cazul băieților), poate și pentru faptul că ele sunt cel mai adesea victimele violenței, adulterului, neglijării familiei sau alcoolismului. Totuși, și băieții condamnă cu o majoritate covârșitoare aceste metehne, considerându-le motive de divorț.

Analizând comparativ scorurile obținute de tinerii din liceele confesionale și media scorurilor tuturor respondenților, observăm diferențe semnificative în următoarele direcții:

- doar 13% afirmă că religia nu are nici o influență asupra vieții lor (avem unele rezerve privind înțelegerea corectă a întrebării mai ales de către elevii maghiari) față de 20% media tuturor celor chestionați;
- ritmicitatea frecventării bisericii este dublă (6,15 participări în ultimele 30 de zile, față de media de 3,53); la fel participarea la sărbătorile religioase în ultimii 4 ani (doar 5,4% nu au participat, față de media de 11.6%);
- ponderea celor care se roagă zilnic: 72, 5%, față de media de 62,6%;
- Vârsta medie considerată optimă la căsătorie este mai mică: 22,9 ani la femei și 25,3 ani la bărbați, față de media obținută pe eșantion de 23,2 ani la femei și 25,8 ani la bărbați
- Numărul mediu dezirabil de copii: 2,66 față de media de 2,43
- Neajunsurile produse de venirea pe lume a copiilor sunt mai puțin pregnante
- 15% sunt de acord cu avortul față de media de 22%
- 40% sunt împotriva folosirii mijloacelor contraceptive, față de media de 25%

Analizând comparativ răspunsurile date de cei din mediul rural față de media răspunsurilor observăm deviații nesemnificative, ceea ce nu confirmă aserțiunea privind „localizarea predominant rurală a valorilor religioase, mediul rural fiind favorabil păstrării unui nivel crescut al religiozității datorită controlului crescut din partea comunității de credincioși” (Voicu, 2001, p.76). Această situație poate fi explicată prin proporția elevilor din mediul rural cuprinși în eșantion în care au fost cuprinse câteva comune mari în care funcționează licee și prin faptul că o

parte dintre acești copii ce provin din mediul rural pe parcursul anului școlar domiciliază în oraș, asimilând treptat practici și comportamente specifice acestui mediu.

CONCLUZII:

1. Rezultatele studiului, oricât de interesante, chiar surprinzătoare, sau poate tocmai de aceea, trebuie acceptate cu oarecare rezerve, având în vedere faptul că, la această vârstă, tinerii sunt adesea tentați să răspundă așa cum cred ei că „ar trebui” și nu neapărat așa cum simt, mai ales cu privire la o problematică „serioasă” cum este religia și natalitatea.
2. Am surprins o diferență considerabilă între datele obiective cuprinse în Anuarul statistic al județului Bihor și proiectarea subiectivă a viitorului demografic privit prin prisma tinerilor liceeni bihoreni. În fapt realitatea cu care un cuplu se confruntă după nașterea primului copil influențează în mare măsură decizia de a mai concepe și alți copii.
3. În ciuda precizărilor din prima parte a lucrării și a structurii confesionale favorabile natalității în județul Bihor (numărul mare al neoprotestanților), nu putem eluda impactul puternic, cel puțin la nivel ideatic al religiei și al studierii ei în școală asupra comportamentului demografic al tinerilor.
4. Influența religiei în societate a scăzut sub aspectul normelor propovăduite, tinerii alegând să aibă un cuvânt de spus în privința vieții și familiei proprii; influența religiei este însă considerabilă în privința faptelor proprii, a căsătoriei, familiei (creșterea calității identității creștine); relevantă în acest sens este diferența dintre atitudinea față de avort, respectiv cea față de folosirea mijloacelor contraceptive care, de fapt, au aceleași efecte.
5. Tinerii liceeni nu manifestă o religiozitate integral de tip tradițional, ci putem sesiza și elemente de religiozitate modernă, ei adoptând selectiv normele religioase. Religiozitatea accentuată este nu atât o prelungire a formelor tradiționale de religiozitate, ci mai degrabă o nevoie (poate inconștientă) de legitimare, prin religie în timpul și spațiul cultural în care trăiesc.
6. Remarcăm o anumită coerență a răspunsurilor referitoare la aprecierea valorilor familiale și religioase ceea ce ne îndreptățește încrederea în inversarea trendului natalității, dacă nu la nivelul întregii țări, cel puțin la nivelul județului Bihor.
7. Studiul realizat ne-a condus către ideea necesității completării lui, principala sa limită fiind analiza unilaterală a relației religie-natalitate, cu religia variabilă independentă. Ar fi important de știut dacă și ce face în prezent religia pentru îmbunătățirea indicilor de natalitate, a celor demografici în general sau prioritățile religiei sunt altele.

BIBLIOGRAFIE:

- Anuarul statistic al județului Bihor, 2007
Barometrul de opinie publică din noiembrie 2000 al Fundației pentru o
Societate Deschisă, Centrul de sociologie urbană
Eurobarometru, 2005
Fondul ONU pentru Populație
Ghebrea, Georgeta (2003), *Regim social politic și viață privată*,
Universitatea București, www.unibuc.ro.
Gheorghiu, Elena Iulia, (2003), *Religiozitate și creștinism în România
postcomunistă*, în *Sociologie Românească*, vol.I, nr.3, pp.102-121
Hatos, Adrian (coord.), 2004, *Contracepție, dragoste și sărăcie. Practici și
atitudini reproductive și contraceptive în context social*, Ed.Universității din
Oradea, Oradea
Marga, Andrei (2006), *Religia în era globalizării*, Ed. Fundației pentru
Studii Europene, Cluj-Napoca
Voicu, Mălina, *Modernitate religioasă în societatea românească*, în
Sociologia românească, 2001, nr.1-4, pp. 70-96